

С. Г. Коваленко, к.б.н., доцент,

Т. В. Васильєва, к.б.н., доцент,

О. Ю. Бондаренко, к.б.н., доцент,

В. В. Немерцалов, к.б.н., доцент,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, кафедра ботаніки,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна, e-mail: tvas@ukr.net; wism@ukr.net

**АКАДЕМІК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
НАУК А. М. КРИШТОФОВИЧ – ВИПУСКНИК
НОВОРОСІЙСЬКОГО (ЗАРАЗ ОДЕСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА)
УНІВЕРСИТЕТУ
(До 100-річчя Національної академії наук України)**

Висвітлено життєвий шлях та наукові здобутки А. М. Криштофовича – випускника Новоросійського університету, видатного вченого, академіка НАН України, одного із засновників вивчення палеоботаніки у Росії та колишньому СРСР. Особливу увагу приділено часу його перебування в Одесі. Представлені гербарні зразки, зібрані або опрацьовані ним, що зберігаються у гербарії MSUD. Підкреслено його міжнародну діяльність та численні експедиції у різні куточки світу.

Ключові слова: історія науки; А. М. Криштофович; гербарій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (MSUD).

Академіками Української національної академії наук за сторічний період її існування були вчені, які зробили визначний внесок у розвиток світової науки. Чільне місце серед них займають і випускники Новоросійського (нині Одеського національного імені І. І. Мечникова) університету. Одним з них був Африкан Миколайович Криштофович – геолог, палеоботанік, член-кореспондент АН СРСР (1953), академік АН Української РСР (1945), доктор біологічних наук (1926), доктор геологічних наук (1934), лауреат Державної (Сталінської) премії (1946) (рис. 1).

Метою нашої роботи було проаналізувати життєвий шлях випускника Новоросійського університету (нині Одеського національного університету імені І. І. Мечникова) Африкана Миколайовича Криштофовича, згадати основні факти його біографії, оцінити значення «одеського періоду» в становленні і дослідженнях вченого та оприлюднити його внесок у розвиток науки.

Матеріали та методи

Матеріалом для дослідження були гербарні збори А. М. Криштофовича, дані інших вчених, які досліджували його персоналію [3, 5].

*Рис. 1. А.М. Криштофович в Одесі.
50-ті роки ХХ ст. [2]*

У хронологічному порядку наведені найбільш видатні події у житті А. М. Криштофовича, які дозволили йому стати унікальним вченим.

Було проаналізовано гербарні аркуші рослин, зібрані А. М. Криштофовичем у роки навчання в Новоросійському університеті, а також визначені ним гербарні зразки, що зібрані ним та іншими дослідниками в експедиціях у 1911-1915 рр. і зберігаються в історичній колекції Гербарію ОНУ (MSUD). Назви рослин, їх таксономічна належність наведені за номенклатурою того часу, назви населених пунктів цитуються згідно з інформацією, представленою на етикетках. В роботі використовували класичні загальновідомі методи аналізу гербарних колекцій. У житті вченого можна виділити декілька хронологічних періодів та етапів становлення. Одеський період охоплює події 1903–1914 рр. Це були роки навчання на кафедрі ботаніки Природничого факультету в Новоросійському університеті, пошуки свого шляху у науці, роки перших експедицій. Другий період пов'язаний із Ленінградом (Петроград у 1914–1924 рр., зараз Санкт-Петербург, РФ) з 1914 року до кінця життя, за винятком років другої Світової війни, коли він перебував у Ташкенті. Цей період був також багатий експедиціями та подорожами, але А. М. Криштофович вже заявив про себе як геолог і палеоботанік – унікальний спеціаліст з викопної флори та засновник вітчизняної палеонтологічної школи.

Результати та їх обговорення

Африкан Миколайович Криштофович (9.XI.1885 – 8.XI.1953) народився у с. Криштопівка Павлоградського повіту Катеринославської губернії у родині банківського службовця Миколи Аполоновича Криштофовича. Мати – Антоніна Миколаївна – була дочкою московського присяжного повіреного Миколи Олександровича Плечка. З батьком він жив до 4-річного віку, мав сестру Тамару, а потім мати вийшла заміж вдруге за Євгена Федоровича Криштофовича і народила ще п'ятьох дітей. Нянею у хлопчика була дівчинка із сусіднього села, яка була на рік старшою. Оскільки родина з-за роботи батька часто переїздила, А. М. Криштофович почав вчитися у народній школі м. Києва (1893 р.), потім у підготовчому класі Одеської 4-ої гімназії (1894 р.), Першій Київській гімназії (1895 р.) і 1896–1903 рр. у Павлоградській класичній гімназії, яку він закінчив зі срібною медаллю і став студентом Природничого відділення Фізико-математичного факультету Новоросійського університету. У гімназії він захоплювався астрономією, класичною літературою, історією Древнього Риму, вивчав латину, грецьку, німецьку, французьку мови, надалі самостійно вивчив англійську, іспанську, був спроможний читати японською спеціальну літера-

туру. З самого початку навчання в університеті брав участь у роботі студентського біологічного гуртка. У цьому гуртку, заснованому у 1904 р., студенти мали змогу вибрати свій науковий шлях, спілкуючись із відомими вченими і захопленими дослідниками, серед яких були професори П. М. Бучинський, Г. І. Танфільєв, О. Г. Набоких, В. А. Ротерт, В. В. Зав'ялов, приват-доценти М. М. Зеленецький, Я. Ю. Бардах, тоді лаборанти Ф. М. Породко та І. В. Новопкровський і багатьох інших [1]. Роботи членів гуртка видавались у вигляді збірників. І у першому ж номері було надруковано першу статтю молодого науковця «Нарис весняної рослинності с. Криштопівка Павлоградського повіту Катеринославської губернії» [2]. А. М. Криштофович разом із іншими членами гуртка – І. П. Хоменком, О. Г. Алексеєвим, В. І. Крокосом під керівництвом проф. В. Д. Ласкарева часто виїздили в околиці Одеси на розкопування вимерлих тварин (слонів, гієн, страусів), виходили у море для драгування біля університетської біостанції в районі Малого Фонтану, працювали у Музеї при Імператорському Технічному товаристві. Весною 1906 р. О. О. Браунер запропонував йому дослідити бухту Ласпі у Криму. Результатом досліджень була підготовлена А. М. дипломна робота «Нарис рослинності Ласпі та Байдарської долини (Крим)», у якій йшлося про понад 600 назв рослин і висловлювалася думка про те, що флора південного берега Криму є залишком третинної флори середземноморського типу, що відступила у зв'язку з охолодженням клімату.

Особиста захопленість природничими дослідженнями і спілкування із такими неординарними особистостями, видатними вченими – дослідниками, цікавими широко ґрудованими людьми сильно вплинула на подальше становлення та розвиток молодого дослідника. Пізніше, у своєму життєпису, який А. М. надіслав у 1939 р. Г. Й. Потапенку, він писав: «Під впливом цих двох факторів – гуртка і Браунера – з особистого складу гуртка того часу вийшло не менше 20 осіб академіків, професорів і взагалі наукових працівників, які зайняли певне місце у науці» [6].

В гербарії ОНУ (MSUD), який з 2004 року занесено до переліку об'єктів, що становлять Національне надбання України, зберігаються аркуші студентських гербаріїв А. М. Криштофовича. Рослини були зібрані ним у 1905 р. Звертають на себе увагу етикетки, підготовлені автором (рис. 2).

На них вказано назву рослини, місце та дату збору. З таблиці 1 видно, що збори проводились у квітні-травні 1905 р. в степу, саду, на схилах.

Як видно з даних, наведених у табл. 1, збиралися досить розповсюджені види, але їх визначення і опис місцезнаходження зроблено добре. Звертають на себе увагу ретельно виписані на етикетках назви рослин та місця їх збору, а також застосування спеціально виготовленого штампу, на якому нанесена інформація щодо місця і дати збору, а також прізвище колектора.

Поряд з ботанічними дослідженнями, у А. М. Криштофовича виник інтерес до палеоботаніки. Це сталося після того, як проф. Ф. М. Каменський, побувавши на Міжнародному ботанічному конгресі у Відні, розповів про доповідь

Г. Д. Скотта щодо насінних папоротей. Це настільки захопило А. М., що він почав працювати із матеріалами, наданими йому проф. В. Д. Ласкаревим, які містили залишки третинної флори, а потім із зібранням мезозойської флори, що були отримані від проф. Д. І. Мушкетова. У 1909 р. А. М. Криштофович обробив залишки відкладень меотичного ярусу з Хаджибейського лиману, що їх було зібрано у 70-х роках XIX ст. проф. М. І. Андрусовим.

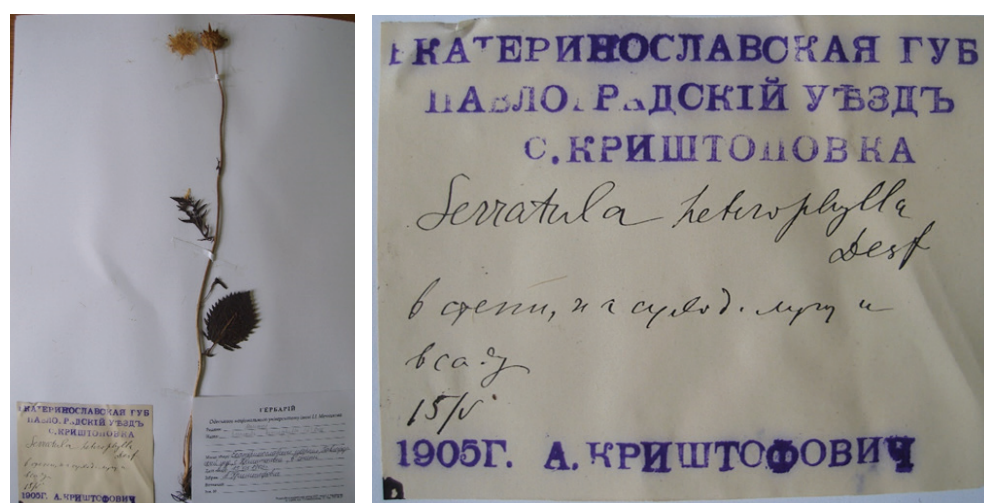

Рис. 2. Гербарний аркуш та етикетка *Serratula heterophylla* Desf. Рослина зібрана А. Криштофовичем у с. Криштопівка Катеринославської губернії, Павлоградського повіту 15 травня 1905 року. Вказано, що такі рослини зростали у степу, на суходольному лузі та у саду.

Таблиця 1

Збори А. М. Криштофовича з с. Криштопівка у 1905 р.

Родина	Вид	Місце збору	Дата збору
Compositae (Asteraceae)	<i>Anthemis ruthenica</i> M.B.	На схилах густо	10.05
	<i>Serratula heterophylla</i> Desf.	В степу, на суходольному лузі	15.05.
Caryophyllaceae	<i>Cerastium nemorale</i> L.	В саду серед дерев і у затінку	21.04.
Ranunculaceae	<i>Ranunculus illyricus</i> L.	В степу і в саду, часто	10.05.

У 1908–1910 рр. А. М. Криштофович був професорським стипендіатом (аспірантом) із щомісячною стипендією 50 крб. В цей час він працював у Переселенському управлінні, досліджуючи Іркутський район по Тирет-Жигалівському тракту та Око-Ангарський край. На початку літа 1909 р. він зібрав викопні флори у Донецькому басейні і на зароблені 200 крб. поїхав у виміряну їм подо-

рожд до Єгипту на пароплаві у приміщеннях 3 класу на нарах закритої палуби разом із мусульманами-паломниками, які їхали до Мекки. Дорогою оглянув Константинополь, Афіни, руїни древніх Фів. На півночі Африки у пустелі він збирав гербарій сучасної флори. Основні гербарні збори того часу зберігаються у Гербарії Ботанічного інституту (LE) (Санкт-Петербург, РФ), але декілька зразків є і у гербарії ОНУ (MSUD).

У 1910 р. знову виїхав для досліджень в Око-Ангарський край і відразу з Іркутська попрямував до Японії, де ознайомився з викопною флорою цієї країни, а також Китаю і Кореї.

Пізніше, у 1911–1913 рр. брав участь у експедиціях до Криму та Середньої Азії (табл. 2). Гербарні збори цього періоду містять зразки рослин, як зібрані самим А.М., так і визначені ним.

Таблиця 2

Збори А. М. Криштофовича 1911–1913 рр. у гербарії ОНУ (MSUD)

(цит. за інформацією на етикетках)

Родина	Вид	Дата збору	Місце збору	Колектор
Aceraceae	<i>Acer semenovii</i> Regel and Herd.	12.07.1913	Ферганська обл. Ошський п. Кара-Гантексбир	Броневський
		3.02.1911	Сир-Дар'їнська обл. Петр. п. ущелина Талди-аз	Нікольський
		22.07.1913	Бухарське ханство р. Сардан-міона	Криштофович
		10.05.1913	Бухарське ханство долина р. Ях-су	Міхельсон
Chenopodiaceae	<i>Halocharis hispida</i> C.A. M.	15.08.1912	Buchara merid.	Kiritsenko
Labiatae (Lamiaceae)	<i>Salvia aethiopsis</i> L.*		In Tauria	Sredinski
Polygonaceae	<i>Polygonum bellardii</i> All. s. str.	12.06.1912	Buchara merid.	Kiritsenko

Примітка:* – вид визначений А. М. Криштофовичем та М. Л. Окіншевичем, усі інші види визначені А. М. Криштофовичем

У 1911 р. він здав магістрантський іспит і з 1912 р. став приват-доцентом університету та лаборантом Ботанічного кабінету [1]. У той час збирав викопну флору у с. Липкани (Бессарабія). Тоді ж він почав читати факультативний курс палеоботаніки. Влітку 1912 р. А. М. побував у відрядженні у Берліні, де спілкувався з основоположником німецької палеонтології Г. Потоньє та його учнем – В. Готаном. У Лондоні він попрацював у професора А. Ч. Сьюорда (A. C. Seward) та його учениці – міс Мері Стопс, відвідав Британський музей. У Парижі познайомився із роботами проф. Р. Цейлера (Zeiller) – знавця юрської флори Тонкіна та Гастона Маркуса де Сапорта, який вивчав вічнозе-

лену флору Палеогену Західної Європи, яка нагадала А. М. «тропічну» палеогенову флору України. Наступного року він здійснив наукові подорожі до Відню, Риму, Будапешту, а також Австралії і Японії. Разом з проф. О. Г. Набоких А. М. Криштофович плідно працював у Харківській губернії, де вперше у Росії описав викопні ґрунти під курганами, а потім – залишки міоценової сарматської флори з р. Кринки (Донецька обл.) та верхньокрейдяної флори південного Уралу. У 1913–1915 рр. за дорученням геологічного комітету і за сприяння Головного ботанічного саду здійснив декілька експедицій для збору матеріалу біля р. Кринки. Тільки у 1913 р. ним було зібрано понад 2000 зразків.

З 1914 р. А. М. досліджував Сибір, Приамур'я, Сахалін. За запрошенням американського палеонтолога Р. Дікерсона брав участь у геологічній експедиції на Філіппінські острови. Всюди він робив збори залишків третинної та мезозойської флор.

З 1914 р. Африкан Миколайович переїхав до Петрограду (зараз С.-Петербург, РФ) і став ад'юнктом-геологом у Геологічному комітеті, а потім з 1924 р. – старшим геологом.

У 1917–1924 рр. А. М. працював у Владивостоку на Далекому Сході, де брав активну участь у створенні Далекосхідного геологічного комітету.

У 1924–1931 рр. він був старшим геологом Вугільного геологорозвідувального інституту Головного геологорозвідувального управління та Головного ботанічного саду (з 1931 р. Ботанічний інститут АН СРСР).

У 1931 р. А. М. Криштофович опублікував монографічний опис 18 видів викопних рослин з р. Кринки, серед яких були залишки мохів та папоротей, хвойних (*Pinus*, *Taxodium*, *Sequoia Lansdorffii*) та однодольних (*Smilax*), а у 1941 р., поки не прийшлося евакуюватися з Ленінграду до Ташкенту, працював над зразками *Vaccinium* з цього району.

За свою наукову, практичну та громадську діяльність був нагороджений (1923 р.) срібною медаллю М. М. Пржевальського, цього ж року від Державного Географічного товариства, срібною медаллю П. П. Семенова Тянь-Шанського (1924 р.), подякою та грошовою премією (1925 р.) за відкриття родовища нафти на Західному березі о. Сахаліну, золотою медаллю ім. Ф. П. Літке за сукупність палеоботанічних робіт з дослідження Далекого Сходу [3, 6].

Одеський період А. М. Криштофовича можна вважати закінченим 25.11.1926 р., коли на засіданні науково-дослідних кафедр геології та географії Одеського інституту народної освіти (нині ОНУ імені І. І. Мечникова) відбувся захист його докторської дисертації на тему «Крейдяна флора Руського Сахаліну», але до міста він повертався неодноразово, проте на недовгий термін.

Хоча він був видатним, відомим у світі дослідником, його життя склалося дуже важко. 8.05.1930 р. його було заарештовано згідно так званої «справи Академії Наук» і 1,5 роки він провів у Ленінградській тюрмі «Хрести». За втручання видатних вчених ув'язнення замінили на висилання до Свердловська (Єкатеринбург, РФ) на 5 років з правом читання лекцій. Він продовжував

активно працювати і у 1933 р. разом із В. Д. Принадою опублікував «Визначник мезозойської флори».

У 1934 р. ВАК присвоїла йому ступінь доктора геологічних наук без захисту. У 1936 р. Національне географічне товариство США, а у 1946 р. – Лондонське географічне товариство обрали його почесним членом. Був одним із засновників Всесоюзного палеоботанічного товариства. З 1935 р. він виконував обов'язки зам. голови товариства, а у 1937 р. був куратором Симпозіуму з палеокліматів Міжнародного Геологічного Конгресу. Був обраний віце-президентом Міжнародного палеонтологічного союзу. Крім того, брав активну участь у виданні «Флори СРСР», працював консультантом з видання словника російської мови тощо. 1945 р. він став академіком НАН України [4], а у 1946 р. отримав Державну (Сталінську) премію за підручник «Палеоботаніка». Був нагороджений орденами Леніна та Трудового Червоного Прапора.

У 1953 р. А. М. був обраний членом-кореспондентом АН СРСР. Крім Ленінграду, він жив і викладав у вишах Москви, Києва, Ташкенту, Свердловська. Був автором понад 500 наукових робіт у галузі палеоботаніки, стратиграфії, палеогеографії тощо.

Його ім'ям названо гірський хребет на Курильських островах, кратер на Марсі та 85 різних таксонів (видів, родів, родин) викопних рослин та тварин.

Помер А. М. Криштофович у Ленінграді і похований разом із дружиною Вірою Михайлівною на Серафимівському кладовищі.

А. М. Криштофович є унікальним вченим, який поєднав в собі професійні знання багатьох розділів природничих наук: палеонтології, ботаніки, геології, географії, ґрунтознавства, палеокліматології та викладача і популяризатора науки. Африкан Миколайович багато мандрував світом, був енциклопедично обізнаною людиною, знав 7 іноземних мов: латинську, грецьку, німецьку, французьку, англійську, іспанську, міг читати японською. Висвітлено значення «одеського періоду», що був часом становлення вченого. Так, Г. Й. Потапенко згадував про нього як про видатного вченого і блискучого дослідника, людину високих душевних якостей і прекрасного педагога, який з радістю ділився знаннями з учнями та послідовниками [6]. У роботі вперше охарактеризовані гербарні збори «одеського періоду» життя А. М. Криштофовича, наведено його авторську етикетку.

Захоплений наукою випускник Новоросійського університету зумів досягти вершин у науці, створити власну наукову школу і виховати достойних послідовників.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2018

Список використаної літератури

1. Коваленко С. Г. Ботаніки і ботанічні дослідження в Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова (1865-2005) / С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва, Г. А. Швець. – Одеса: Фенікс, 2005. – С. 21–22.
2. Криштофович А. Н. Избранные труды. Т. 1. – М.-Л.: Изд АН СССР, 1959. – С. 467–484.
3. Криштофович В. М. Африкан Николаевич Криштофович (биографический очерк) / В. М. Криштофович, С. А. Музыльєв / А. Н. Криштофович. Избранные труды. Т. 3. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 1–29.
4. Національна Академія наук України: персональний склад. 1918–2003 / уклад.: В. М. Палій, Ю. О. Храмов; відп. ред. В. Л. Богданов. – К.: Фенікс, 2003. – 300 с.
5. Немерцалов В. В. Одесский период деятельности А. Н. Криштофовича / В. В. Немерцалов, Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко // Тез. V чтений памяти А. Н. Криштофовича (Санкт-Петербург, 25-26 октября 2004 г.). – СПб., 2004. – С. 64–66.
6. Потапенко Г. И. История кафедры ботаники Одесского государственного университета за 75 лет существования (1865-1940) / Г. И. Потапенко. – Одесса: Печатный дом, 2010. – 88 с.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва, Е. Ю. Бондаренко, В. В. Немерцалов

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,

кафедра ботаники

ул. Дворянская, 2, Одесса, 65082, Украина,

e-mail: tvas@ukr.net; wism@ukr.net

АКАДЕМИК УКРАИНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК А. Н. КРИШТОФОВИЧ – ВЫПУСКНИК НОВОРОССИЙСКОГО (НЫНЕ ОДЕССКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ИМЕНИ И. И. МЕЧНИКОВА) УНИВЕРСИТЕТА. (К 100-ЛЕТИЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ)

Резюме

Целью работы был анализ жизненного пути выпускника Новороссийского (ныне Одесского национального имени И. И. Мечникова) университета Африкана Николаевича Криштофовича, основной части его биографических фактов, оценка значения «одесского» периода в формировании и исследованиях ученого и его выдающегося вклада в науку.

Материалы и методы. Материалами для исследований были гербарий А. Н. Криштофовича, работы ученых, которые изучали его биографию. Хронологически указаны наиболее важные события в жизни А. Н. Криштофовича. Проанализированы гербарные сборы растений, которые были обнаружены А. Н. Криштофовичем и другими исследователями в экспедициях 1911–1913 годов и определены им, находящиеся в Гербарии ОНУ (MSUD). Названия растений представлены согласно номенклатуре того времени, названия населенных пунктов – согласно информации на этикетках. В жизни ученого мы можем указать следующие хронологические периоды и этапы. В «одесский» период (1903–1914 гг.) он учился на кафедре ботаники естественного факультета Новороссийского университета, выбирал свой путь в науке, принимал участие в первых экспедициях. Второй период связан с Ленинградом (ныне Санкт-Петербургом, РФ) с 1914 года до последних дней его жизни. В этот период было много экспедиций, но затем он стал геологом – уникальным специалистом по ископаемой флоре и основателем отечественной палеонтологической школы.

Результаты и выводы. Африкан Николаевич Криштофович был геологом, палеоботаником, членом-корреспондентом АН СССР (1953), академиком АН Украины (1945), доктором биологических наук (1926), доктором геологических наук (1934), лауреатом Государственной (Сталинской) премии (1946). В 1936 году национальное географическое общество США и в 1946 году – географическое общество Лондона избрали его почетным членом. Являлся одним из основателей палеоботанического общества СССР. Он был автором более 500 научных работ по палеоботанике, палеогеографии и т.д. Его именем названы гора на Курильских островах, кратер на Марсе и 85 различных таксонов (видов, родов, семейств) ископаемых растений и животных. В этой работе впервые представлена гербарная коллекция «одесского» периода жизни А. Н. Криштофовича, приведена его авторская этикетка. Этот период был временем его творчества и становления как ученого. Умер Африкан Николаевич Криштофович в Ленинграде.

Ключевые слова: история науки; А. Н. Криштофович; гербарий Одесского национального университета имени И. И. Мечникова (MSUD)

S. G. Kovalenko, T. V. Vasylieva, O.Yu. Bondarenko, V. V. Nemertsalov

Odesa Mechnykov National University, Department of Botany

2, Dvorianska str., Odesa 65082, Ukraine, e-mail: tvas@ukr.net; wism@ukr.net

**ACADEMICIAN OF UKRAINE NATIONAL ACADEMY
OF SCIENCE A. M. KRYSHTOFOVYCH – A GRADUATE
OF NOVOROSSIAN (NOW ODESA MECHNYKOV NATIONAL)
UNIVERSITY (TO THE 100TH ANNIVERSARY OF UKRAINIAN
NATIONAL ACADEMY OF SCIENCE)**

Abstract

The aim of the work was to analyse the life way of a graduate of Novorossian (now Odesa Mechnykov National) University African Mykolaiovych Kryshstofovych and the main facts of his biography, to estimate the importance of “Odesa’ period” in formation and investigations of the scientist and his valuable contribution to science. **Materials and methods.** The materials for investigations were A. M. Kryshstofovych herbarium collections, works of other scientists, who had studied his biography. The most important moments in the life of A. M. Kryshstofovych were chronologically indicated. Herbarium collections of plants made by A. M. Kryshstofovych and collected by him and other investigators and identified by him in expeditions of 1911-1913 from the historical collection of Herbarium ONU (MSUD) were analysed. The names of plants and their taxonomy were presented in accordance with the nomenclature of those times, the names of settlements – from the information on the labels. In the life of the scientist we can indicate some chronological periods and stages. In “Odesa” period (1903 –1914) he studied at the botany department of Natural faculty of Novorossian University, choose his way in science, took part in first expeditions. The second period was connected with Leningrad (now Sankt-Petersberg, RF) from 1914 till the last days of his life. There were many expeditions in this period, but then he became a geologist – a unique specialist in fossil flora and a founder of paleontological school.

Results and conclusions. African Mykolaiovych Kryshthofovych was a geologist, paleobotanist, corresponding member of AS USSR (1953), an academician of Ukraine AS (1945), doctor of biological sciences (1926), doctor of geological sciences (1934), an awardee of State (Stalin) Prize (1946). In 1936 National geographical society of USA and in 1946 – London’s geographical society made him an honorable member. He was one of the founders of paleobotanical society of the USSR. He was the author of more than 500 scientific works in paleobotany, paleogeography, etc. His name was given to a mountain in the Kurile Islands, a crater on Mars and 85 different taxons (species, genus, families) of fossil plants and animals. In this work the herbarium collection of “Odesa’ period” of Kryshthofovych’s life, his author’s label are presented. The said period was the time of his becoming a scientist. He died in Leningrad.

Key words: history of science; A. M. Kryshthofovych; herbarium of Odesa Mechnikov National University (MSUD)

References

1. Kovalenko S. G., Vasylyeva T. V., Shvets G. A. (2005) *Botanists and botanical investigations in Odesa Mechnikov National University (1865-2005)* [Botaniky i botanichni doslidzennya v Odec’komu nationalnomu universiteti im. I. I. Mechnikova (1865-2005)], Odesa: Phenix, pp. 21–22.
2. Krishtofovich A. N. (1959) *Selected Works* [Izbrannye Trudy], T. 1, M.-L.: Izd AN SSSR, pp. 467 – 484.
3. Krishtofovich V. M., Muzylev S. A. (1966) *Afrikan Nikolaevich Krishtofovich (biographical essay)*. A. N. Krishtofovich *Selected Works* [Afrikan Nikolaevich Krishtofovich (biograficheskii ocherk)]. A. N. Krishtofovich [Izbrannye Trudy], T. 3, M.-L.: Nauka, pp. 1-29.
4. National Academy of science of Ukraine: personal composition. 1918–2003 (2003) [Nationalnaya Academia nauk Ukrainy: personalnyi sostav], V. M. Palyi, Yu. O. Hramov; main editor V. L. Bogdanov, Kiev: Phenix, 300 p.
5. Nemertsalov V. V., Vasylyeva T. V., Kovalenko S. G. (2004) *Odessa period activity of A. N. Krishtofovich. Abstract. V readings in memory of A. N. Krishtofovich* (St. Petersburg, October 25-26, 2004) [Odesskii period deiatel’nosti A. N. Krishtofovicha, Tez. V chtenii pamiati A. N. Krishtofovicha (Sankt- Peterburg, 25-26 oktiabria 2004 g.)], SPb., pp. 64–66.
6. Potapenko G. I. (2010) *History of botanical chair of Odessa state university from 75 years of existence (1865-1940)* [Istoriya kafedry botaniki Odesskogo gosudarstvennogo universiteta za 75 let sushchestvovaniya (1865-1940)]. Odessa: Pechatnyi dom., 88 p.